

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Кәсіпкерліктің субъектілері және негіздері

ЖАРИЯЛАНДЫ
04.05.2024СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/152846/

Кәсіпкерліктің субъектілері және негіздері

Орындаған: Телеубай Әсет Русланұлы

бакалавриат, мамандығы:құқықтану,

Ғылыми жетекшісі:Тулекова Гүлжан Қажымұратқызы

Қазақстан Республикасының

Білім және Ғылым министрлігі

«Тұран» университеті,

Аңдатпа

Мақаланың мақсаты — Кәсіпкерлік ұғымына түсінік беру. Кәсіпкерліктің субъектілері мен объектілерін айқындау. Кәсіпкерліктің негіздерін, функцияларын, принциптерін айқындау.

Түйін сөздер: кәсіпкерлік, объект, субъект, жалпыэкономикалық, принцип.

Аннотация

Цель статьи — Дать понятие предпринимательства. Определение субъектов и объектов предпринимательства. Определение основ, функций, принципов предпринимательства.

Ключевые слова: предпринимательство, объект, субъект, общеэкономика, принцип.

To give the concept of entrepreneurship. Definition of subjects and objects of entrepreneurship.

Defining the basics, functions, and principles of entrepreneurship.

Keywords: entrepreneurship, object, subject, general economics, principle.

Бастапқыда «кәсіпкерлік» термині тәуекел сөзімен байланысты болды, ал кәсіпкердің өзі белгілі бір адамды қабылдайтын адаммен тауарларды өндіру және өткізу кезіндегі тәуекел және жауапкершілік сөзімен байланысты болды.

Осы уақытқа дейін әлемде кәсіпкерлік бар, ал кәсіпкер кім деген анықтама саласында түпкілікті пікір пайда болған жоқ. Мұның бәрі әртүрлі ғылыми зерттеулерде осы ұғымдарды қолданудың кең таралуына қарамастан, Американдық ғалым П. Друкер бұл туралы былай деп жазды: « бұл терминді Сэй айналымға енгізгеннен бері көптеген жылдар өтті, ал біз әлі де «кәсіпкер» және «кәсіпкерлік»анықтамаларын шатастырып жатырмыз». Ирландиялық экономист Ричард Кантильон бұл мәселеге байыпты қарады

деп саналады, оны белгілі бір дәрежеде кәсіпкер деп санауға болады. Оның негізгі жетістігін оның «кәсіпкер» ұғымын ғылыми айналымға бірінші болып енгізгені және кәсіпкерліктің белгілі бір, белгіленген бағамен тауарларды (негізінен ауылшаруашылық өнімдерін) сатып алу арқылы олар қандай бағамен сата алатындығына байланысты тәуекелмен байланысты екендігіне назар аударуы мүмкін деп санауға болады. Р. Кантильон үшін кәсіпкер, ең алдымен делдал. Бұл өндірушілер мен тұтынушылар арасындағы нарықтың байланыстырушы буыны [1].

Кәсіпкерлік қызметтің мәні мынада — өнімдерге, жұмыстарға немесе қызметтерге сұранысты табу немесе қалыптастыру, оны тиісті өнімдерді, жұмыстарды сату арқылы қанағаттандыру немесе тауар ретінде қызмет көрсету. Бұл жағдайда басты мақсат — максимизация болып табылады. Барлығының мүдделері мен мақсаттарының теңгеріміне байланысты қалыптасатын пайда мүдделі тараптар — кәсіпкерлік қызмет субъектілері болып табылады. Кәсіпкерлік қызмет — жеке тұлғаның еңбегі жеке қасиеттерін дамыту, өз мүмкіндіктері туралы білімдерін кеңейту, шаруашылық қызметте үздік нәтижелерге қол жеткізу, экономикалық пайда мен пайда алу болып келеді.

Кәсіпкерлік — бұл бизнес категориясы. Бизнес барлық адамдар арасында нарықтық экономиканың қатысушылары, оның ішінде кәсіпкерлер ғана емес, сонымен қатар тұтынушылар, жалдамалы жұмысшылар және мемлекеттік құрылымдар арасында туындайтын барлық қатынастарды қамтиды.

Кәсіпкерлік — бизнестің элементі, дербес, бастамашыл өз тәуекеліне және өзінің мүліктік тәуекеліне байланысты жүзеге асырылатын қызмет. Азаматтардың өнім өндіру, қызмет көрсету бойынша жауапкершілігі — пайда алу мақсатында. Кәсіпкерлік — жүргізудің сапалы жаңа тиімді түрі шаруашылықтар, ол өндірісті жүргізудің прогрессивті әдістерін және меншік иесі (иесі).

Кәсіпкерліктің құқықтық белгілері кәсіпорынның жарғылық қорын, оның құрылтайшыларының мүліктік қатынастарының мәртебесін реттейді. Оларға мыналар жатады:

- капиталға меншік құқығы, оның құрылтайшылары;
- жарғылық қорды қалыптастыру көздері мен мөлшері;
- құқықтарды шектеу;
- кәсіпорыннан шыққан кезде мүлікке құқықтар.

Қаржылық-экономикалық белгілер мыналарға мүмкіндік береді:

- пайданы бөлу кезінде бөліктерді анықтау;
- қатысушылар арасында тәуекелдерді бөлу.

Ұйымдық-басқару белгілері:

- кәсіпорынды басқаруға қатысу;
- жалдамалы кадрларды іріктеу, орналастыру және пайдалану.

Кәсіпкерлік адамдар өз еркімен тауарларды (қызметтерді) өндіретін және сататын барлық жерде жүзеге асады. Бұл кәсіпкерлік қызметті тәуелсіз, бірақ сонымен бірге өте қауіпті деп анықтау керек дегенді білдіреді. Ең алдымен, ол белгіленген тәртіппен

мемлекеттік тіркеуден өткен тұлғалардың өнімді өткізуден, мүліктік объектілерді пайдалануынан, белгілі бір сандағы операцияларды орындауынан немесе қызмет көрсетуінен пайда табуға бағытталған. [2,124-бет].

Кәсіпкерлікті қалыптастыру белгілі бір талаптардың болуын талап етеді шарттары:

1. Экономикалық жағдайлар:

- тауарлар, қызметтер және оларға сұраныс;
- тұтынушылар талап ететін тауарлардың түрлері (ассортименті);
- ақша қаражаттарының көлемі, ол бағытталуы мүмкін тауарды сатып алу;
- мүліктік қолдау

2. Кәсіпкерлікті қалыптастырудың әлеуметтік шарттары:

- жұмыс жағдайы (жұмыс орны, жалақы деңгейі, ұжымдағы психологиялық климат);
- сатып алушыға сәнге, талғамға сәйкес келетін өнімді ұсыну, адамгершілік-мәдени және діни нанымдарға;
- қызметкерлерге әлеуметтік жағдай жасау, денсаулықты сақтау, жұмыс орындарын сақтау;
- қызметкерлерді даярлау, қайта даярлау және біліктілігін арттыру, тағылымдамадан өткізу.

3. Кәсіпкерлікті қалыптастырудың құқықтық шарттарына кәсіпкерлік қызметті реттейтін заңдар, нормативтік-құқықтық актілер жатады.

Кәсіпкерлік құқықтың қағидалары — бұл құқықтық нормалардың барлық көлемін толығымен қамтитын негізін қалаушы бастаулар болып табылады [3, 4-бет].

Кәсіпкерліктің негізгі қағидаларына мыналар жатады:

- қызметті еркін таңдау;
- кәсіпкерлік қызметке заңды тұлғалар мен азаматтарды, мүлік пен қаражатты тарту;
- Қызмет бағдарламасын дербес қалыптастыру, таңдау, өнім берушілердің, тұтынушылардың бағаларын қолданыстағы талаптарды сақтай отырып, өндіріс шығындарын заңнамаға сай белгілеу;
- қызметкерлерді еркін жалдау;
- материалдық, қаржылық, пайдалануға тыйым салынбаған немесе тыйым салынбаған табиғи еңбек ресурстарын тарту және пайдалану;
- кейін қалған пайданы еркін бөлу, міндетті төлемдер және т. б.

Кәсіпкерлік қызмет объектісі — бұл тауар, өнім немесе ызмет, яғни біреудің қажеттілігін қанағаттандыра алатын және не нарықта сатып алу, пайдалану және тұтыну үшін ұсынылады.

Кәсіпкерлік объектілері:

- 1) инновациялық қызмет (зерттеулер, әзірлемелер, техникалық қызметтер);
- 2) өндірістік қызмет (тауарларды шығару және қызмет көрсету);
- 3) сауда-делдалдық қызмет.

Кәсіпкерлік қызметтің объектілері өнім, орындалған жұмыс немесе көрсетілген қызмет, яғни біреудің қажеттілігін қанағаттандыру және нарықта не ұсынылады соны сатып алу,

пайдалану және тұтыну.

Кәсіпкерлік қызметтің нысаны кез келген заңмен тыйым салынбаған қызмет болуы мүмкін. Яғни, пайда әкелуге болатын барлық нәрсе. Бұл мүлік, тауарлар (заттар мен қызметтер), ақша және бағалы қағаздар, ақпарат, зияткерлік қызмет нәтижелері (патенттер, лицензиялар, ғылым, әдебиет, «ноу-хау» шығармалары) [4,7-бет].

Кәсіпкерлік субъектілеріне мыналар жатады: серіктестер, жалдамалы кәсіпкер, өзара әрекеттесетін қызметкерлер мен тұтынушылар. Кәсіпкерлік қызмет субъектілері – кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыратын жеке және заңды тұлғалар болып табылады. Кәсіпкерлік қызметтің субъектісі келесідей болуы мүмкін: жеке кәсіпкер, сондай-ақ кәсіпкерлер шеңберінде әрекет ететін адамдар тобы, ұйымдар мен жаңа тауар шығару туралы бастама көтерушілер.

Кәсіпкер немесе кәсіпкерлік субъектісі қабылданған заңнамаға сай, заңда белгіленген тәртіппен әрекетке қабілетті (әрекет қабілеттілігі шектелмеген) ҚР-ның азаматы болуы мүмкін. Шет мемлекеттердің азаматтары мен азаматтығы жоқ адамдар заңнамада белгіленген өкілеттіктер шегінде кәсіпкер ретінде әрекет ете алады.

Кәсіпкерліктің функциялары:

1. жалпы экономикалық;
2. шығармашылық-ізвестіру (инновациялық);
3. ресурстық;
4. әлеуметтік;
5. ұйымдастырушылық;
6. саяси.

Дамыған нарықтық экономикада объективті түрде рөлге негізделген жалпы экономикалық функция кәсіпкерлік ұйымдар мен жеке кәсіпкерлер нарық субъектілері анықтаушы болып табылады. Кәсіпкерлікке бюрократияға қарсы жаңа түрі ретінде экономикалық менеджмент шығармашылық ізденіспен сипатталады, процесте қолданумен ғана байланысты емес инновациялық функция жаңа идеяларды дамытумен қатар, жаңа идеяларды мақсатқа жету үшін құралдар мен факторларды қолдану. Кәсіпкерліктің маңызды функциясы-ресурстық. Барлық материалдық және материалдық емес жағдайлар мен өндіріс факторларын түсіну, кәсіпкерлік екеуін де тиімді пайдалануды көздейді. Нарықтық экономиканың қалыптасу процесінде кәсіпкерлік әркімнің мүмкіндігінде көрінетін әлеуметтік функцияны алады. Іс-әрекетке қабілетті жеке тұлға бизнестің иесі бола алады, ең үлкен табыспен өзіңіздің жеке таланттарыңыз бен мүмкіндіктерің көрсетеді. Ұйымдастырушылық функция кәсіпкерлердің өз ісін ұйымдастыру туралы дербес шешім, қабылдауында көрінеді (Фирмаішілік кәсіпкерлікті енгізуде, кәсіпкерлік басқаруды қалыптастыру, күрделі басқару кәсіпкерлік құрылымдар, қызмет стратегиясын өзгертуде кәсіпкерлік фирма және т. б.).

Құқық бұзушылықтар профилактикасының және кәсіпкерлік субъектісінің Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген талаптарды орындау уәждемесінің кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру процесінде мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын

қолдану алдында басымдығы бар.

Қазіргі уақытта кәсіпкердің банкроттығы туралы негізгі ережелер мынадай қолданыстағы нормативтік актілерде бекітілген:

- ҚР Азаматтық кодексі;
- «Оңалту және банкроттық туралы»ҚР Заңы;
- ҚР Кәсіпкерлік Кодексі.

ҚР АК-нің 52-бабына сәйкес банкроттық деп борышкердің сот шешімімен танылған, оны таратуға негіз болып табылатын дәрменсіздігі түсініледі.

Борышкердің дәрменсіздігін сот Қазақстан Республикасының оңалту және банкроттық туралы заңнамасына сәйкес жасалған қаржылық орнықтылық туралы қорытындыны ескере отырып белгілейді.

ҚР Кәсіпкерлік Кодексі банкроттықты Кәсіпкердің қызметін тоқтатудың мәжбүрлеу нысанына жатқызды, бұл ретте оңалту және банкроттық туралы Заң ерікті де, мәжбүрлеп банкроттықты да көздейді. Кәсіпкерді ерікті түрде дәрменсіз деп тану борышкер процесті бастамашылық еткен жағдайда, ал мәжбүрлеп — кредитор процесті бастамашылық еткен жағдайда не заң актілерінде көзделген жағдайларда, өзге тұлғалар жүзеге асырады.

Борышкердің берешегін қайта құрылымдау рәсімі ең көп дегенде үш жылға берешекті өтеудің әртүрлі тәсілдерін көрсететін келісім жасау арқылы кредиторлардың талаптарын қанағаттандыруды көздейді. Банкроттық рәсімінде жеке кәсіпкерге тиесілі мүлікті (мүліктік массаны) сату арқылы кредиторлардың талаптары қанағаттандырылады.

Қазақстанда банкроттық рәсімін қолданудың сот практикасы банкротқа ұшыраған жеке кәсіпкерлер санының өсу үрдісін байқауға мүмкіндік беред

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Гурьянов П.А. О предпринимательстве // электронный журнал Современные научные исследования и инновации. 2021. № 3
2. Бейнежазба// Бизнес және кәсіпкерлік негіздері тақырыбы// электронды нысан – 2023.
3. Жуниспаева А.Б., Копбасарова Г.К., Кәсіпкерлік құқық: оқу құралы: Алматы: Эверо, 2022.
4. Лилимберг С.И., Панина Г.В. кәсіпкерлік: оқу құралы. – Қостанай: Қостанай «ЧелГУ» филиалы, 2019
5. Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік Кодексі 2015 жылғы 29 қазандағы № 375-V ҚРЗ (19.04.2024 соңғы өзгертулер)
6. Меруерт Жунубаева// законопроект электронды нысан// Особенности правового регулирования банкротства предпринимателей в Казахстане 2021.

КӘСІПКЕРЛІКТІҢ СУБЪЕКТИЛЕРІ ЖӘНЕ НЕГІЗДЕРІ

Орындаған: Телеубай Әсет Русланұлы

бакалавриат, мамандығы:құқықтану,

Ғылыми жетекшісі:Тулекова Гүлжан Қажымұратқызы

Қазақстан Республикасының

Білім және Ғылым министрлігі

«Тұран» университеті,

Аңдатпа

Мақаланың мақсаты — Кәсіпкерлік ұғымына түсінік беру. Кәсіпкерліктің субъектілері мен объектілерін айқындау. Кәсіпкерліктің негіздерін, функцияларын, принциптерін айқындау.

Түйін сөздер: кәсіпкерлік, объект, субъект, жалпыэкономикалық, принцип.

Аннотация

Цель статьи — Дать понятие предпринимательства. Определение субъектов и объектов предпринимательства. Определение основ, функций, принципов предпринимательства.

Ключевые слова: предпринимательство, объект, субъект, общеэкономика, принцип.

To give the concept of entrepreneurship. Definition of subjects and objects of entrepreneurship. Defining the basics, functions, and principles of entrepreneurship.

Keywords: entrepreneurship, object, subject, general economics, principle.

Бастапқыда «кәсіпкерлік» термині тәуекел сөзімен байланысты болды, ал кәсіпкердің өзі белгілі бір адамды қабылдайтын адаммен тауарларды өндіру және өткізу кезіндегі тәуекел және жауапкершілік сөзімен байланысты болды.

Осы уақытқа дейін әлемде кәсіпкерлік бар, ал кәсіпкер кім деген анықтама саласында түпкілікті пікір пайда болған жоқ. Мұның бәрі әртүрлі ғылыми зерттеулерде осы ұғымдарды қолданудың кең таралуына қарамастан, Американдық ғалым П. Друкер бұл туралы былай деп жазды: « бұл терминді Сэй айналымға енгізгеннен бері көптеген жылдар өтті, ал біз әлі де «кәсіпкер» және «кәсіпкерлік»анықтамаларын шатастырып жатырмыз». Ирландиялық экономист Ричард Кантильон бұл мәселеге байыпты қарады деп саналады, оны белгілі бір дәрежеде кәсіпкер деп санауға болады. Оның негізгі жетістігін оның «кәсіпкер» ұғымын ғылыми айналымға бірінші болып енгізгені және кәсіпкерліктің белгілі бір, белгіленген бағамен тауарларды (негізінен ауылшаруашылық

өнімдерін) сатып алу арқылы олар қандай бағамен сата алатындығына байланысты тәуекелмен байланысты екендігіне назар аударуы мүмкін деп санауға болады. Р. Кантильон үшін кәсіпкер, ең алдымен делдал. Бұл өндірушілер мен тұтынушылар арасындағы нарықтың байланыстырушы буыны [1].

Кәсіпкерлік қызметтің мәні мынада — өнімдерге, жұмыстарға немесе қызметтерге сұранысты табу немесе қалыптастыру, оны тиісті өнімдерді, жұмыстарды сату арқылы қанағаттандыру немесе тауар ретінде қызмет көрсету. Бұл жағдайда басты мақсат — максимизация болып табылады. Барлығының мүдделері мен мақсаттарының теңгеріміне байланысты қалыптасатын пайда мүдделі тараптар — кәсіпкерлік қызмет субъектілері болып табылады. Кәсіпкерлік қызмет — жеке тұлғаның еңбегі жеке қасиеттерін дамыту, өз мүмкіндіктері туралы білімдерін кеңейту, шаруашылық қызметте үздік нәтижелерге қол жеткізу, экономикалық пайда мен пайда алу болып келеді.

Кәсіпкерлік — бұл бизнес категориясы. Бизнес барлық адамдар арасында нарықтық экономиканың қатысушылары, оның ішінде кәсіпкерлер ғана емес, сонымен қатар тұтынушылар, жалдамалы жұмысшылар және мемлекеттік құрылымдар арасында туындайтын барлық қатынастарды қамтиды.

Кәсіпкерлік — бизнестің элементі, дербес, бастамашыл өз тәуекеліне және өзінің мүліктік тәуекеліне байланысты жүзеге асырылатын қызмет. Азаматтардың өнім өндіру, қызмет көрсету бойынша жауапкершілігі — пайда алу мақсатында. Кәсіпкерлік — жүргізудің сапалы жаңа тиімді түрі шаруашылықтар, ол өндірісті жүргізудің прогрессивті әдістерін және меншік иесі (иесі).

Кәсіпкерліктің құқықтық белгілері кәсіпорынның жарғылық қорын, оның құрылтайшыларының мүліктік қатынастарының мәртебесін реттейді. Оларға мыналар жатады:

- капиталға меншік құқығы, оның құрылтайшылары;
- жарғылық қорды қалыптастыру көздері мен мөлшері;
- құқықтарды шектеу;
- кәсіпорыннан шыққан кезде мүлікке құқықтар.

Қаржылық-экономикалық белгілер мыналарға мүмкіндік береді:

- пайданы бөлу кезінде бөліктерді анықтау;
- қатысушылар арасында тәуекелдерді бөлу.

Ұйымдық-басқару белгілері:

- кәсіпорынды басқаруға қатысу;

— жалдамалы кадрларды іріктеу, орналастыру және пайдалану.

Кәсіпкерлік адамдар өз еркімен тауарларды (қызметтерді) өндіретін және сататын барлық жерде жүзеге асады. Бұл кәсіпкерлік қызметті тәуелсіз, бірақ сонымен бірге өте қауіпті деп анықтау керек дегенді білдіреді. Ең алдымен, ол белгіленген тәртіппен мемлекеттік тіркеуден өткен тұлғалардың өнімді өткізуден, мүліктік объектілерді пайдалануынан, белгілі бір сандағы операцияларды орындауынан немесе қызмет көрсетуінен пайда табуға бағытталған. [2,124-бет].

Кәсіпкерлікті қалыптастыру белгілі бір талаптардың болуын талап етеді шарттары:

1. Экономикалық жағдайлар:

— тауарлар, қызметтер және оларға сұраныс;

— тұтынушылар талап ететін тауарлардың түрлері (ассортименті);

— ақша қаражаттарының көлемі, ол бағытталуы мүмкін тауарды сатып алу;

— мүліктік қолдау

2. Кәсіпкерлікті қалыптастырудың әлеуметтік шарттары:

— жұмыс жағдайы (жұмыс орны, жалақы деңгейі, ұжымдағы психологиялық климат);

— сатып алушыға сәнге, талғамға сәйкес келетін өнімді ұсыну, адамгершілік-мәдени және діни нанымдарға;

— қызметкерлерге әлеуметтік жағдай жасау, денсаулықты сақтау, жұмыс орындарын сақтау;

— қызметкерлерді даярлау, қайта даярлау және біліктілігін арттыру, тағылымдамадан өткізу.

3. Кәсіпкерлікті қалыптастырудың құқықтық шарттарына кәсіпкерлік қызметті реттейтін заңдар, нормативтік-құқықтық актілер жатады.

Кәсіпкерлік құқықтың қағидалары — бұл құқықтық нормалардың барлық көлемін толығымен қамтитын негізін қалаушы бастаулар болып табылады [3, 4-бет].

Кәсіпкерліктің негізгі қағидаттарына мыналар жатады:

— қызметті еркін таңдау;

— кәсіпкерлік қызметке заңды тұлғалар мен азаматтарды, мүлік пен қаражатты тарту;

— Қызмет бағдарламасын дербес қалыптастыру, таңдау, өнім берушілердің, тұтынушылардың бағаларын қолданыстағы талаптарды сақтай отырып, өндіріс

шығындарын заңнамаға сай белгілеу;

— қызметкерлерді еркін жалдау;

— материалдық, қаржылық, пайдалануға тыйым салынбаған немесе тыйым салынбаған табиғи еңбек ресурстарын тарту және пайдалану;

— кейін қалған пайданы еркін бөлу, міндетті төлемдер және т. б.

Кәсіпкерлік қызмет объектісі — бұл тауар, өнім немесе ызмет, яғни біреудің қажеттілігін қанағаттандыра алатын және не нарықта сатып алу, пайдалану және тұтыну үшін ұсынылады.

Кәсіпкерлік объектілері:

- 1) инновациялық қызмет (зерттеулер, әзірлемелер, техникалық қызметтер);
- 2) өндірістік қызмет (тауарларды шығару және қызмет көрсету);
- 3) сауда-делдалдық қызмет.

Кәсіпкерлік қызметтің объектілері өнім, орындалған жұмыс немесе көрсетілген қызмет, яғни біреудің қажеттілігін қанағаттандыру және нарықта не ұсынылады соны сатып алу, пайдалану және тұтыну.

Кәсіпкерлік қызметтің нысаны кез келген заңмен тыйым салынбаған қызмет болуы мүмкін. Яғни, пайда әкелуге болатын барлық нәрсе. Бұл мүлік, тауарлар (заттар мен қызметтер), ақша және бағалы қағаздар, ақпарат, зияткерлік қызмет нәтижелері (патенттер, лицензиялар, ғылым, әдебиет, «ноу-хау» шығармалары) [4,7-бет].

Кәсіпкерлік субъектілеріне мыналар жатады: серіктестер, жалдамалы кәсіпкер, өзара әрекеттесетін қызметкерлер мен тұтынушылар. Кәсіпкерлік қызмет субъектілері – кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыратын жеке және заңды тұлғалар болып табылады. Кәсіпкерлік қызметтің субъектісі келесідей болуы мүмкін: жеке кәсіпкер, сондай-ақ кәсіпкерлер шеңберінде әрекет ететін адамдар тобы, ұйымдар мен жаңа тауар шығару туралы бастама көтерушілер.

Кәсіпкер немесе кәсіпкерлік субъектісі қабылданған заңнамаға сай, заңда белгіленген тәртіппен әрекетке қабілетті (әрекет қабілеттілігішектелмеген) ҚР-ның азаматы болуы мүмкін. Шет мемлекеттердің азаматтары мен азаматтығы жоқ адамдар заңнамада белгіленген өкілеттіктер шегінде кәсіпкер ретінде әрекет ете алады.

Кәсіпкерліктің функциялары:

1. жалпы экономикалық;
2. шығармашылық-ізвестіру (инновациялық);

3. ресурстық;
4. әлеуметтік;
5. ұйымдастырушылық;
6. саяси.

Дамыған нарықтық экономикада объективті түрде рөлге негізделген жалпы экономикалық функция кәсіпкерлік ұйымдар мен жеке кәсіпкерлер нарық субъектілері анықтаушы болып табылады. Кәсіпкерлікке бюрократияға қарсы жаңа түрі ретінде экономикалық менеджмент шығармашылық ізденіспен сипатталады, процесте қолданумен ғана байланысты емес инновациялық функция жаңа идеяларды дамытумен қатар, жаңа идеяларды мақсатқа жету үшін құралдар мен факторларды қолдану. Кәсіпкерліктің маңызды функциясы-ресурстық. Барлық материалдық және материалдық емес жағдайлар мен өндіріс факторларын түсіну, кәсіпкерлік екеуін де тиімді пайдалануды көздейді. Нарықтық экономиканың қалыптасу процесінде кәсіпкерлік әркімнің мүмкіндігінде көрінетін әлеуметтік функцияны алады. Іс-әрекетке қабілетті жеке тұлға бизнестің иесі бола алады, ең үлкен табыспен өзіңіздің жеке таланттарыңыз бен мүмкіндіктерің көрсетеді. Ұйымдастырушылық функция кәсіпкерлердің өз ісін ұйымдастыру туралы дербес шешім, қабылдауында көрінеді (Фирмаішілік кәсіпкерлікті енгізуде, кәсіпкерлік басқаруды қалыптастыру, күрделі басқару кәсіпкерлік құрылымдар, қызмет стратегиясын өзгертуде кәсіпкерлік фирма және т. б.).

Құқық бұзушылықтар профилактикасының және кәсіпкерлік субъектісінің Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген талаптарды орындау уәждемесінің кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру процесінде мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын қолдану алдында басымдығы бар.

Қазіргі уақытта кәсіпкердің банкроттығы туралы негізгі ережелер мынадай қолданыстағы нормативтік актілерде бекітілген:

- ҚР Азаматтық кодексі;
- «Оңалту және банкроттық туралы»ҚР Заңы;
- ҚР Кәсіпкерлік Кодексі.

ҚР АК-нің 52-бабына сәйкес банкроттық деп борышкердің сот шешімімен танылған, оны таратуға негіз болып табылатын дәрменсіздігі түсініледі.

Борышкердің дәрменсіздігін сот Қазақстан Республикасының оңалту және банкроттық туралы заңнамасына сәйкес жасалған қаржылық орнықтылық туралы қорытындыны ескере отырып белгілейді.

ҚР Кәсіпкерлік Кодексі банкроттықты Кәсіпкердің қызметін тоқтатудың мәжбүрлеу

нысанына жатқызды, бұл ретте оңалту және банкроттық туралы Заң ерікті де, мәжбүрлеп банкроттықты да көздейді. Кәсіпкерді ерікті түрде дәрменсіз деп тану борышкер процесті бастамашылық еткен жағдайда, ал мәжбүрлеп — кредитор процесті бастамашылық еткен жағдайда не заң актілерінде көзделген жағдайларда, өзге тұлғалар жүзеге асырады.

Борышкердің берешегін қайта құрылымдау рәсімі ең көп дегенде үш жылға берешекті өтеудің әртүрлі тәсілдерін көрсететін келісім жасау арқылы кредиторлардың талаптарын қанағаттандыруды көздейді. Банкроттық рәсімінде жеке кәсіпкерге тиесілі мүлікті (мүліктік массаны) сату арқылы кредиторлардың талаптары қанағаттандырылады.

Қазақстанда банкроттық рәсімін қолданудың сот практикасы банкротқа ұшыраған жеке кәсіпкерлер санының өсу үрдісін байқауға мүмкіндік беред

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Гурьянов П.А. О предпринимательстве // электронный журнал Современные научные исследования и инновации. 2021. № 3
2. Бейнежазба// Бизнес және кәсіпкерлік негіздері тақырыбы// электронды нысан – 2023.
3. Жуниспаева А.Б., Копбасарова Г.К., Кәсіпкерлік құқық: оқу құралы: Алматы: Эверо, 2022.
4. Лилимберг С.И., Панина Г.В. кәсіпкерлік: оқу құралы. – Қостанай: Қостанай «ЧелГУ» филиалы, 2019
5. Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік Кодексі 2015 жылғы 29 қазандағы № 375-V ҚРЗ (19.04.2024 соңғы өзгертулер)
6. Меруерт Жунубаева// законопроект электронды нысан// Особенности правового регулирования банкротства предпринимателей в Казахстане 2021.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы**. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.